

Keyfi Tutma Çalışma Grubu'nun 30 Mart-8 Nisan 2022 Tarihlerinde Gerçekleşen Doksan Üçüncü Oturumunda Kabul Edilen Görüşler^(*)

Anas Al Mustafa (Türkiye) ile ilgili
12/2022 sayılı Görüş

(Çev.) Arş. Gör. Rıdvan AKIN^(**)

İnsan Hakları Konseyi

Keyfi Tutma Çalışma Grubu^(***)

1. Keyfi Tutma Çalışma Grubu,¹ İnsan Hakları Komisyonu'nun 1991/42 sayılı kararıyla kurulmuştur. Komisyon, 1997/50 sayılı kararıyla Çalışma Grubunun görev süresini uzatmış ve yetkilerini netleştirmiştir. Genel Kurul'un

^(*) Araştırma makalesi.

Makale geliş tarihi: 19.04.2025, Birinci hakem raporu: 15.05.2025, İkinci hakem raporu: 24.05.2025, (Makale son hali): 26.05.2025.

Yazar, eserinin İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi "EconJURA"ya ait bilimsel etik ilkelere uygun olduğunu taahhüt eder.

^(**) Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul - Türkiye,
E-posta: rakin@fsm.edu.tr,
Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-8061-4085>.

^(***) Human Rights Council Working Group on Arbitrary Detention, Opinions adopted by the Working Group on Arbitrary Detention at its ninety-third session, 30 March-8 April 2022, A/HRC/WGAD/2022/12.

Karar metninin yayımlandığı yer: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-06/A-HRC-WGAD-2022-12-TUR-AEV.pdf>.

¹ Bu çeviri sürecinde, İngilizce orijinal metinde yer alan "arbitrary detention" teriminin karşılığı olarak bilinçli bir tercih doğrultusunda "keyfi tutma" ifadesi kullanılmıştır. "Tutma" kavramının tercih edilmesinin epistemolojik gerekçesi; yalnızca klasik özgürlük kısıtlamaları olan gözaltı ve tutukluluk hâllerini değil, aynı zamanda metinde atıf yapılan idari gözetim, göç gözaltısı gibi ceza hukuku dışındaki özgürlükten yoksun bırakma biçimlerini de kapsayan geniş bir uygulama alanına sahip olmasıdır. Bu doğrultuda, metin içerisinde geçen "arrest" terimi "gözaltına alma" şeklinde çevrilmiş; daha geniş bir anlam içeren "detention" ise "tutma/tutulma" şeklinde ifade edilmiştir. Özellikle "tutuklama" kavramının Türk hukuk sisteminde dar bir anlam taşıdığı-yargı kararıyla uygulanan özgürlükten yoksun bırakma tedbirini ifade ettiği-dikkate alınarak, idari gözetim temelli analizlerde terminolojik olarak daha kapsayıcı olan "tutma/tutulma" ifadelerinin kullanılması uygun görülmüştür.

60/251 sayılı kararı ve İnsan Hakları Konseyi'nin 1/102 sayılı kararı uyarınca, Konsey, Komisyon'un yetkisini devralmıştır. Konsey, Çalışma Grubunun görev süresini en son 42/22 sayılı kararıyla üç yıl daha uzatmıştır.

2. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerine uygun olarak,² 10 Kasım 2021 tarihinde Türk Hükümeti'ne Anas Al Mustafa (Bundan sonra Mustafa olarak belirtilecektir) ile ilgili bir bildirim göndermiştir. Hükümet, bu bildirimle 8 Şubat 2022 tarihinde yanıt vermiştir. Türk Devleti, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye taraf bir devlettir.
3. Çalışma Grubu, özgürlükten yoksun bırakılmayı aşağıdaki durumlarda keyfi olarak değerlendirir:
 - (a) Özgürlüğünden yoksun bırakılmayı haklı gösterecek hiçbir bir yasal dayanağın bulunmadığı durumlar (örneğin, kişinin cezasını tamamlamasına rağmen özgürlüğünden yoksun bırakılması veya kendisini kapsayan bir af kanunu yürürlükteyken dahi serbest bırakılmaması) (Kategori I);
 - (b) Özgürlüğünden yoksun bırakmanın, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7, 13, 14, 18, 19, 20 ve 21. maddelerinde ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye taraf Devletler bakımından Sözleşme'nin 12, 18, 19, 21, 22, 25, 26 ve 27. maddelerinde güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin kullanılmasından kaynaklandığı durumlar (Kategori II);
 - (c) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve ilgili devletlerce kabul edilmiş uluslararası belgelerde yer alan adil yargılanma hakkına ilişkin uluslararası normlara tamamen veya kısmen uyulmamasının, özgürlüğünden yoksun bırakmaya keyfi bir nitelik kazandıracak kadar ağır olduğu durumlar (Kategori III);
 - (d) Sığınmacıların, göçmenlerin veya mültecilerin, idari veya yargısal denetime başvuru imkânı olmadan uzun süreli idari gözetim altında tutulduğu durumlar (Kategori IV);
 - (e) Özgürlüğünden yoksun bırakmanın, doğum, ulusal, etnik veya sosyal köken, dil, din, ekonomik durum, siyasi veya diğer görüşler, cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik veya insanların eşitliğini göz ardı etmeyi hedefleyen ya da bu sonucu doğurabilecek başka herhangi bir statü temelinde ayrımcılık yapılması nedeniyle uluslararası hukuku ihlal ettiği durumlar. (Kategori V).

² A/HRC/36/38.

BAŞVURULAR

Kaynak tarafından yapılan bildirim

4. Mustafa, 1980 doğumlu bir Suriye vatandaşıdır. Kaynak, Mustafa'nın 2016 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti'nden Türkiye'ye mülteci olarak geldiğini ve halen Türkiye'de yaşadığını belirtmektedir. Kendisi, Suriye'deki çatışmalarda eşlerini ve babalarını kaybeden dul kadınlara ve yetimlere yardım eden bir kuruluşun başkanı olarak Türkiye'de ve yurtdışında tanınmaktadır.

a. Arka Plan

5. Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kaçış öncesinde Mustafa, demiryolu sektöründe denetçi olarak görev yapan bir devlet memuruydu. Kaynağın aktardığına göre, Suriye rejiminin sivilleri tutuklamaya ve çalışanları orduya almaya başladığı 2012 sonu veya 2013 başında görevinden ayrılmıştır. Suriye'deki çatışma boyunca ne rejime ne de başka bir gruba katılmış ve hiçbir şekilde çatışmada yer almamıştır.
6. Kaynağın bildirdiği üzere, Ekim 2015'te Suriye rejimi ve Rus savaş uçakları Mustafa'nın köyüne saldırılar düzenlemiş, köyün yerle bir olması üzerine Türkiye sınırını geçerek Şubat 2016'da Konya'ya ulaşmıştır. Türkiye'ye varışından bir hafta sonra sığınma başvurusunda bulunmuş ve geçici koruma kimlik kartı (kimlik) almıştır. Türk makamları ikamet başvurusunu onaylayarak kendisine kimlik vermiş, ayrıca 2018 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) kaydolmuştur.
7. Bunlara ek olarak Mustafa, Türkçe ve İngilizce dil kurslarına katılmış ve her ikisi için de sertifika almıştır. Yasal ikameti sayesinde Türkiye'de banka hesabı açmış ve Türk sürücü belgesi edinmiştir. Bir süre Türk arkadaşlarıyla çalıştıktan sonra, mültecilere yardım eden bir Türk insani yardım kuruluşuna dahil olmuştur. Bu kuruluşun Türk makamlarca kapatıldığı iddia edildikten sonra, Suriye'deki çatışmalarda eşlerini ve babalarını kaybeden dul kadınlara ve yetimlere destek olmak amacıyla kendi insani yardım kuruluşunu kurmuştur. Kaynağın aktardığına göre, bu proje Türkiye'de ve uluslararası alanda (çeşitli uluslararası kuruluşlar da dahil olmak üzere) geniş destek görmüş ve 400 yetim çocuğun da dahil olduğu 175 aileye yardım ettiği bildirilmiştir.

b. Gözaltına Alma ve Tutma Süreçleri

8. Kaynak, Mustafa'nın ilk olarak Şubat 2016'da tutuklandığını belirtmektedir. Mustafa yaklaşık 10 gün süren sorgulamanın ardından serbest bırakılmıştır. İddiaya göre bu gözaltı, Türkiye'de gerçekleşen darbe teşebbüsünün ardından ilan edilen olağanüstü hâl düzenlemeleri kapsamında gerçekleştirilmiş-

- tir. Mustafa'nın Mayıs 2020'ye kadar Türk makamlarıyla başka bir sorun yaşamadığı belirtilmiştir.
9. Kaynağa göre, Bay Al Mustafa 15 Mayıs 2020 tarihinde Konya ilinde yeniden tutuklanmıştır. İddiaya göre Türk polisi, evine gelerek onu "Türk vatandaşlık başvurusu hakkında sorgulama" gerekçesiyle polis merkezine çağırılmış. Mustafa'nın polis merkezine intikalinden sonra, kişisel eşyalarına, cep telefonuna ve cüzdanına el konulmuş ve ardından nezarethaneye sevk edilmiştir. Kaynak, polislerin bu gözaltının hukuki gerekçesini açıklamayı reddettiğini vurgulanmıştır.
 10. Kaynak, milliyetçi taleplerin etkisiyle Türk yetkililerin "yasadışı durumda ki tüm Suriyeli mültecilerin sınır dışı edileceğini" açıklamasının ardından, Mustafa'nın, Türkiye'den Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edilen çok sayıda Suriyeliden biri olduğunu iddia etmiştir. Mustafa, nezarethanede kendisi gibi polis tarafından "Türk vatandaşlığı başvuruları nedeniyle" sorgulanmak üzere gözaltına alınmış beş Suriyeli mülteciyle tanışmış.
 11. 16 Mayıs 2020'de, gözaltından bir gün sonra, polisin Mustafa'dan Suriye Arap Cumhuriyeti'ne dönmek istediğini ve Türkiye'nin milli güvenliği ile kamu sağlığına tehdit oluşturduğunu kabul ettiğini belirten bir belge imzalamasını istediği bildirilmiş. Kaynak, Mustafa'nın gözaltı gerekçesini ve kendisine yöneltilen suçlamaların hukuki niteliğini defalarca sormasına rağmen yetkililerden hiçbir yanıt alamadığını eklemiştir. Ayrıca gözaltının başında avukatıyla görüşme talebi de reddedilmiştir. Mustafa'nın imzalamaya zorlandığı belgelerin hukuki niteliğini sorması üzerine polis tarafından Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edileceği bilgisi verilmiş, bunun üzerine Mustafa, polis memurlarını ülkesinde can güvenliği olmadığı gerekçesiyle geri dönemeyeceği konusunda uyarmış ve Türkiye'de yasal ikamet statüsüyle bulunduğunu açıkça ifade etmiştir.
 12. Mustafa'nın gönüllü geri dönüş formunu ilk başta imzalamayı reddetmesinin ardından, polisin kendisine "bunu düşünmesi için zaman tanıyacaklarını", ancak "mutlaka imzalaması gerektiğini çünkü kimsenin ona yardım edemeyeceğini" söylemiştir. İddiaya göre polis, bu açıklamanın ardından Mustafa'yı dört gün boyunca ne ailesiyle ne de avukatlarıyla iletişim kurmasına izin vermeden tutmuştur.
 13. 20 Mayıs 2020'de polis geri döndüğünde Mustafa belgeleri imzalamayı reddetmeye devam etmiş, ancak polisin kendisine bağırarak "imzalamayı reddetmesi halinde ceza olarak Gaziantep'teki bir hapisanede altı ay ile bir yıl arasında tutulacağı" yönünde tehditler savurması üzerine imzalamak

zorunda bırakılmıştır. Mustafa, belgeleri imzalamadan önce kendisine yöneltilen suçlamaların ne olduğunu bir kez daha sormuş, ancak polis yalnızca “endişelenmemesi gerektiğini” ve kendisi için “en uygun suçu seçeceklerini” söylemiştir. Formda Mustafa'nın belgeleri 15 Mayıs 2020'de imzaladığının belirtilmiş olsa da gerçekte bu imzalama işlemi 20 Mayıs 2020'de tarihinde gerçekleşmiştir.

14. Polis tarafından Mustafa'nın parmak izi vermeye zorlandığı bu süreçte, kendisine ne bir tercüman ne de avukat sağlanmış; tüm sorgulamalar Türkçe yapılmış ve imzalamaya zorlandığı belgeler de Türkçe hazırlanmıştır. Mustafa'nın bu süreçte yalnızca nezarethanede tutulan başka bir Suriyelinin tercüme yardımına başvurmak zorunda kaldığı özellikle vurgulanmıştır.
15. Dahası, Türkiye'de tutulduğu süre boyunca, Mustafa'nın aile üyeleri ve arkadaşları tarafından yapılan tüm ziyaret taleplerine rağmen hiçbir ziyaretçiye izin verilmemiş; ayrıca, kendisinin avukatla görüşme talebi reddedilmiş ve yargıç önüne çıkarılmamıştır.
16. Mustafa'nın Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edilmesinden önce Türk polisi kendisine ait orijinal evrakları yırtmış ve yalnızca fotokopilerini bırakmıştır. Bununla birlikte, Türk makamları Mustafa'ya bir G-82 tahdit kodu koymuş olup, bu kod kendisinin Türk Hükümeti tarafından gerçekleştirildiğini iddia ettiği ihlalleri ihbar eden kişiler arasında olduğunu göstermiştir.
17. Kaynağa göre 22 Mayıs 2020 sabahı saat 05.00 sularında, polis memurları Mustafa'yı beş Suriyeli mülteciyle birlikte Suriye sınırına götürmüş ve kendilerinden -kendilerine verilmeyen ve içeriği anlaşılamayan- bir belgeye parmak izi basmalarını istemiştir. Suriye sınır kapısını kontrol eden devlet-dışı silahlı bir grup olan “Özgür Suriye Polisi'ne teslim edilen Mustafa, bir karantina merkezine alınmamak için sekiz gün nezarethanede tutulduğunu kanıtlayan tıbbi bir rapor ile sınır dışı evrakının fotokopisini talep etmiş, ancak Türk yetkililer “artık başka bir ülkede olduğu için kendi başının çaresine bakması gerektiğini” belirterek bu talebi reddetmiştir. Bunun üzerine Mustafa, ulusal COVID-19 düzenlemeleri uyarınca İdlil ilinde bir hafta süreyle bir karantina merkezine yerleştirilmiştir.
18. Karantina merkezinden ayrıldıktan sonra Mustafa, dağlık ve ormanlık arazilerde uzun süre yürüyerek sınırı geçmeyi başarmış ve Türkiye'ye geri dönmüştür. O günden bu yana Türkiye'de yaşamını sürdüren Mustafa, yeniden sınır dışı edilme korkusu taşımıştır.

c. Hukuki Analiz

19. Kaynak, Mustafa'nın gözaltı ve tutulma sürecinin, ulusal ve uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve I, II, III ve V kategoriler kapsamında keyfi nitelik taşıdığını iddia etmektedir.

i. Kategori I

20. Kaynak, Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının hukuki dayanak-
tan yoksun olduğunu ve bu nedenle I. Kategori kapsamında keyfi sayılması
gerektiğini savunmaktadır.
21. Kaynak özellikle, Mustafa'nın 15 Mayıs 2020'de herhangi bir mahkeme ka-
rarı olmaksızın gözaltına alındığını belirtmektedir. Polis memurları tarafın-
dan kendisine yalnızca "Türk vatandaşlık başvurusu hakkında soruları yanıtlaması gerektiği" bildirilen Mustafa, polis merkezine götürüldükten sonra
-defalarca sormasına rağmen- kendisine yöneltilen suçlamalar hakkında hiç-
bir resmi bilgilendirme yapılmaksızın yedi gün boyunca tutulmuştur. Ken-
disine ne bir mahkeme kararı gösterilmiş ne de tutulma gerekçesine ilişkin
hukuki bir açıklama yapılmıştır.
22. Kaynak, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 9 (2)
maddesinin, bireylere gözaltına alınma nedenlerinin gözaltı anında ve yö-
neltilen suçlamaların niteliğinin ise derhal bildirilmesi hakkını garanti altına
aldığını hatırlatmaktadır. Sonuç olarak, Mustafa'nın gözaltına alınması ve tu-
tulmasının, Sözleşme'nin 9 (2) maddesi kapsamındaki haklarını ihlal ettiği
ve bu durumun I. kategori kapsamında keyfi nitelik taşıdığını belirtmekte-
dir.

ii. Kategori II

23. Kaynak ayrıca, Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının, sığınma
talep etme hakkının yanı sıra uluslararası hukukun geri göndermeme (non-
refoulement) ilkesini ihlal ettiği için keyfi olduğunu savunmaktadır.
24. Kaynak, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesinin, her bire-
yin sığınma talep etme ve sığınmadan yararlanma hakkını koruduğunu be-
lirtmektedir. Daha da ötesinde, uluslararası hukukun genel ilkesi olan geri
göndermeme ilkesine atıfta bulunmaktadır. Bu ilke, kişinin geri gönderilme-
si durumunda zulüm, işkence, kötü muamele veya diğer ciddi insan hakları
ihlalleri gibi telafisi mümkün olmayan zararlara maruz kalacağına dair ciddi
gerekçeler olduğunda, devletlerin bireyleri kendi yargı yetkilerinden veya
fiili kontrolleri altındaki bölgelerden çıkarmalarını veya sınır dışı etmelerini
yasaklar.

25. Kaynak, geri gönderme yasağının açık bir şekilde İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme ile Tüm Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme kapsamında düzenlendiğini belirtmektedir. Bölgesel düzeyde ise, geri göndermeme ilkesi, İşkenceyi Önleme ve Cezalandırma için Amerikan Sözleşmesi, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ile koruma altına alınmıştır. Ayrıca, kaynak, uluslararası ve bölgesel mahkemeler ile insan hakları kuruluşlarının bu ilkeyi; insan haklarına saygı gösterme, koruma ve yerine getirme yükümlülüklerinden doğan örtülü bir güvence olarak tanıdığını hatırlatmaktadır.
26. Kaynak, Mustafa'nın Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kaçarak Türkiye'ye sığınma talebinde bulunduğunu yinelemektedir. Türkiye'ye geldikten sonra geçerli bir geçici koruma kimlik kartı (kimlik) edinmiş, yasal ikamet hakkı kazanmış ve Türk vatandaşlığı için başvuruda bulunmuştur. Kaynak, Mustafa'nın sığınma talep etme hakkını kullanmasının ardından gözaltına alındığını ve Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edildiğini iddia etmektedir. Yetkililer, bu işlemi millî güvenlik sebeplerine dayandırmakla birlikte, söz konusu sebeplerin hiçbirini somut veri veya hukuki gerekçelerle desteklememiştir.
27. Ayrıca kaynağın belirttiğine göre, Mustafa Türk yetkililere, Türkiye'den Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edilmesinin kendisini yakın bir tehlikeye riskiyle karşı karşıya bırakacağını açıklamıştır. Mustafa'nın, Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki karantina merkezinden ayrılmasının ardından kaçırılma veya öldürülme gibi ciddi bir riskle karşılaşmış ve gizlenerek yaşamak zorunda kalmıştır. Kaynağa göre, birçok Suriyeli aktivist, Mustafa'nın sınır dışı edildiği İdlib de dahil olmak üzere Suriye Arap Cumhuriyeti'nde çeteler veya silahlı gruplar tarafından fidye için kaçırılmış ya da öldürülmüştür.³ Kaynak, Mustafa'nın insani yardım kuruluşlarıyla yaptığı çalışmalar nedeniyle tanınan biri olduğunu ve silahlı gruplar tarafından kaçırılma veya öldürülme ihtimalinin yüksek olduğunu savunmaktadır.
28. Bu nedenlerle kaynak, Mustafa'nın Türkiye'den sınır dışı edilmesinin, sığınma talep etme hakkını ve geri göndermeme ilkesini ihlal ettiğini ve bu nedenle II. kategori kapsamında keyfi olduğunu ileri sürmektedir.

³ Kaynak A/HRC/48/70, para. 121 atıf yapar.

iii. Kategori III

29. Kaynak, Mustafa'nın tutulmasının III. kategori kapsamında keyfi olduğunu çünkü asgari uluslararası usul güvencelerine uyulmadığını iddia etmektedir.
30. Kaynağa göre, Mustafa, üzerine yazılanları anlamamasına rağmen bir suç işlediğini kanıtlayan belgeleri imzalamaya zorlanmıştır. Kaynak, bunun, kişinin kendi aleyhine tanıklık etmeye veya suçunu itiraf etmeye zorlanmama hakkını koruyan Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 14 (3) (g) maddesinin ihlali anlamına geldiğini belirtmektedir.
31. Ayrıca kaynak, Mustafa'nın kendisine yöneltilen suçlamaların niteliği ve gerekçesi hakkında, defalarca sormasına rağmen bilgilendirilmediğini vurgulamaktadır. Kendisi, Türkçeyi iyi konuşmadığı ve anlamadığı halde, bir tercüman olmadan Türkçe sorgulanmıştır. Kaynak, bunun da Sözleşme'nin 14. maddesinin 3. fıkrasının (a) bendini ihlal ettiğini savunmaktadır. Söz konusu hüküm, kişinin kendisine yöneltilen suçlamaların niteliği ve nedenleri hakkında anladığı bir dilde, ayrıntılı ve zamanında bilgilendirilme hakkını güvence altına almaktadır.
32. Buna ilaveten kaynak, Mustafa'nın gözaltına alındığı sırada ve sonrasında bir avukatla görüşme taleplerinin her seferinde reddedildiğinin altını çizmektedir. Mustafa, yanında bir avukat olmadan belgeleri imzalamaya ve parmak izlerini vermeye zorlanmıştır. Hatta, hiçbir zaman avukatıyla iletişim kurmasına izin verilmemiştir. Bu durum, Sözleşme'nin 14. maddesinin 3. fıkrasının (b) bendine aykırıdır. Zira bu hüküm, bireylere savunmalarını hazırlamak için yeterli zaman ve imkân tanınmasını ve avukatlarıyla iletişim kurma hakkını garanti eder.
33. Son olarak kaynağın aktardığına göre, Türk makamları, Mustafa'nın ailesi ve arkadaşlarının kendisini ziyaret etme taleplerini her defasında reddetmiştir. Bu durum, Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü'nün 19. ilkesine ve Mahpusların Islahı İçin Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallar'ın (Nelson Mandela Kuralları) 43, 58 ve 106. kurallarına aykırıdır. Bu uluslararası standartlara göre, bireylerin aile üyeleriyle görüşme ve yazışma hakkı bulunmaktadır. Özellikle Nelson Mandela Kuralları'nın 58. kuralı, gözaltındaki kişilerin düzenli aralıklarla aile ve arkadaşlarıyla iletişim kurması gerektiğini hükme bağlar.
34. Kaynak, Mustafa'nın tutulma halinin Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşme'nin 14. maddesini, Prensipler Bütünü'nün 19. ilkesini ve Nelson Mandela Kuralları'nın 43, 58 ve 106. kurallarını ihlal ettiğini, dolayısıyla bu durumun III. kategoride keyfi bir özgürlüğünden yoksun bırakma hali olduğunu belirtmektedir.

iv. Kategori V

35. Kaynağa göre, Mustafa milliyeti ve siyasi nedenlerle gözaltına alınmıştır. Bu bağlamda kaynak, onun sınır dışı edilmesinin, Türkiye’de yasadışı olarak yaşayan tüm Suriyeli mültecilerin sınır dışı edileceği yönündeki milliyetçi talepler ve resmi açıklamaların ardından gerçekleştiğini yinelemektedir. Kaynak, Türk makamlarının Suriye Arap Cumhuriyeti’nden gelen için güvenli bir bölge sağlıyormuş gibi görünmek istediğini, ancak gerçekte Suriyelileri devlet dışı silahlı grupların kontrolündeki tehlikeli bölgelere gönderdiğini belirtmektedir.
36. Kaynak, Mustafa’nın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının siyasi nitelikte olduğunu ve Suriye vatandaşı olması nedeniyle ayrımcılığa uğradığını dolayısıyla bu durumun V. kategori kapsamında keyfi olduğunu savunmaktadır.

Hükümetin Yanıtı

37. Çalışma Grubu, 10 Kasım 2021’de kaynağın iddialarını Türk Hükümeti’ne ileterek, Mustafa’nın durumu hakkında 10 Ocak 2022’ye kadar ayrıntılı bilgi talep etmiştir. Hükümetten, tutulmanın hukuki dayanaklarını ve uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülüklerle uyumunu açıklaması istenmiştir. Çalışma Grubu, Hükümeti Mustafa’nın fiziksel ve zihinsel bütünlüğünü korumaya çağırmıştır.
38. 5 Ocak 2022 tarihinde Hükümet, yanıt süresinin uzatılmasını talep etmiş ve yeni süre 9 Şubat 2022 olarak belirlenmiştir. Hükümet, yanıtını 8 Şubat 2022’de sunmuştur.
39. Hükümetin beyanına göre, Mustafa’nın ileri sürdüğü iddialara ilişkin olarak ulusal makamlara yapılmış herhangi bir şikayet veya başvuruya dair kayıtlara rastlanmamıştır. Mustafa hakkında mevcut olan tek adli kayıt, 2016 yılında DEAŞ terör örgütüne mensup olduğundan şüphelenilen bir intihar bombacısına yönelik yürütülen soruşturma ile bağlantılıdır. Bu bağlamda, Mustafa’nın söz konusu şüpheliyle aynı mekânda bulunması nedeniyle ifadesi alınmış, ancak hem Mustafa hem de şüpheli hakkında, yeterli delil bulunamadığı gerekçesiyle soruşturma kapatılmıştır.
40. 26 Mart 2020 tarihinde yetkililer milli güvenliğe aykırı faaliyetlerde bulunduğu değerlendirilen Mustafa hakkında G-82 tehdit kodu uygulanmasına karar vermiş ve bu doğrultuda sınır dışı edilmesine hükmedilmiştir. Hükümet, yetkililerin Mustafa’ya Suriye Arap Cumhuriyeti’ndeki güvenlik ve genel durum hakkında ayrıntılı bilgi verdiğini belirtmektedir.

41. Hükümet, Türk Anayasası'nın 125. maddesi uyarınca, tüm idari işlemlere karşı yargısal denetim yolu açık olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Mustafa'nın, kendisi hakkında verilen tahdit kodu ve sınır dışı kararını yargı yoluna taşıma hakkı bulunmaktaydı. Bunun yerine, kendisi gönüllü geri dönüş talep etmiş ve ilgili evrakları imzalamıştır. Geri dönüş formu hem Türkçe hem de Arapça olarak düzenlenmiştir. Form, ülkesine geri gönderilecek kişinin imzasının yanı sıra kamu görevlisinin, tercümanın ve BMMYK yetkilisinin imzasını da içermektedir. BMMYK yetkilisinin bulunmadığı durumlarda form Türk Kızılay'ı tarafından, bu da mümkün değilse ilgili valilik insan hakları temsilcisi veya bir sivil toplum kuruluşu yetkilisi tarafından imzalanmaktadır.
42. Mustafa'ya verilen formda şu ifadeler yer almaktadır: "Gönüllü geri dönüş talebimle ilgili olarak, yetkililer tarafından menşe ülkemdeki güvenlik ve genel durum hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirildim. Gönüllü geri dönüşle birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin bana sağladığı geçici korumanın sona ereceğinin farkındayım. Durumu değerlendirdikten sonra, Suriye Arap Cumhuriyeti'ne gönüllü olarak geri dönme kararımı teyit ediyorum." Hükümete göre, bu belge Mustafa tarafından imzalanmış olup Türk Kızılay yetkilisi tarafından da onaylanmıştır.
43. Hükümetin bildirdiğine göre Mustafa 22 Mayıs 2020'de Türkiye'den ayrılmıştır. İdari usul, kaynağın iddia ettiği gibi, polis tarafından değil, Konya İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından yürütülmüş olup polis sadece sınıra kadar eşlik etmekle görevlendirilmiştir. Mustafa, maruz kaldığı muamele ile ilgili olarak ulusal makamlara herhangi bir şikâyetle bulunmamıştır. Hükümete göre, gönüllü geri dönüş formunu imzalaması için Mustafa'ya karşı herhangi bir baskı veya tehdit uygulanmamış olup usul güvencesi olarak bağımsız bir Türk Kızılay yetkilisi hazır bulunmuştur.
44. Hükümet, Suriyelilere sağlanan geçici korumanın BMMYK ile yakın iş birliği içinde yürütüldüğünü yinelemektedir. Geçici koruma altındaki bireyler hakları konusunda bilgilendirilmekte ve idarenin tüm işlemlerine karşı idari yargı yoluna başvurabilmektedir. Bildirildiğine göre Mustafa, kaynağın iddialarına ilişkin olarak ulusal makamlara herhangi bir başvuruda bulunmamıştır.
45. Son olarak, Hükümet, gönüllü geri dönüş formundaki imzalardan da anlaşılacağı üzere, Mustafa'ya tercüman sağlandığını ve imzaladığı belgelerin iki dilde hazırlandığını belirtmektedir. Mustafa ile ilgili olarak konulan G-82 tahdit kodunun, kaynağın iddia ettiği gibi "Türkiye Hükümeti'nin ihlallerini ihbar eden bireyler" ile ilgili olmadığını, "milli güvenliğe karşı faaliyetler" kapsamında uygulandığını ifade etmektedir.

Kaynağın ek açıklamaları

46. Hükümetin “Mustafa’nın ulusal makamlara herhangi bir şikayette bulunmadığı” yönündeki iddiasına yanıt olarak kaynak, Mustafa’nın Göç İdare-sine başvuruda bulunduğunu ancak bu başvurunun reddedildiğini ve ardından İdare Mahkemesi’ne dava açtığını belirtmektedir. Kaynak, Çalışma Grubu’nun mevcut iddiaları incelemeyen önce iç hukuk yollarının tüketilmesi gibi bir şart olmadığını özellikle vurgulamaktadır.
47. Kaynak, Hükümet’in Mustafa’ya G-82 tahdit koduna itiraz imkânı tanıdığı yönündeki açıklamasına atıfta bulunmaktadır. Ancak kaynağın belirttiğine göre, sınır dışı kararlarına yönelik itiraz süresi yalnızca yedi günle sınırlıdır. Mustafa’nın 15 Mayıs 2020’deki gözaltının ardından bu sürenin tamamını tutularak geçirmiş olması nedeniyle karara itiraz edememiştir. Dahası, Türk Anayasası’nın 125. maddesi uyarınca idari işlemlere yönelik yargısal denetim mekanizması sınır dışı işlemlerine uygulanmamaktadır. Kaynak, bu madde kapsamındaki yargısal denetimin otomatik durdurucu etki taşımadığını ve etkili bir hukuki çare teşkil etmediğini de özellikle vurgulamaktadır.
48. Kaynak, Mustafa’nın savaşın devam ettiği bir ülkeye gönüllü olarak dönmeyi talep etmesinin beklenemeyeceğini savunmaktadır. İmzaladığı geri dönüş formuna polis memurlarının tehdit ve baskısı altında zorlandığını iddia etmekte ve Hükümetin bu imzanın gönüllülük esasına dayandığını kanıtlayacak yeterli belge sunma yükümlülüğünü yerine getirmediğini ifade etmektedir. Türk hukuku, gönüllülüğün nasıl değerlendirileceğine dair bir usul öngörmemekle birlikte ister zorla ister gerçekten gönüllü olsun, tüm geri dönüşlerin ortak noktası “gönüllü geri dönüş” formunun imzalanmasıdır. Kaynağa göre, böyle bir belgenin imzalanmasından önce “gönüllü geri dönüş” mülakatlarının ne sıklıkla yapıldığı, BMMYK temsilcileri veya diğer bağımsız kuruluş yetkililerin; süreçte hazır bulunup bulunmadığı, bireylerin bilinçli rıza gösterdiğini, formun niteliği ve içeriği hakkında doğru bilgilendirildiğini teyit edip etmedikleri hususları belirsizliğini korumaktadır.
49. Kaynak, Hükümetin Mustafa’ya bir tercüman sağlandığı iddiasına atıfta bulunmaktadır. Kaynağa göre, eğer bir tercüman sağlanmışsa, noter onaylı tercüman atama belgesinin yetkililerce paylaşılması gerekmektedir. Bu bağlamda, Hükümetin tercüman atanmasına ilişkin herhangi bir belge sunmadığına dikkat çekilmektedir. Kaynak, aksine Mustafa’nın sınır dışı işleminin tercümanlık hizmeti olmadan gerçekleştirildiğini tekrar vurgulamaktadır.
50. Kaynak, Hükümet’in Mustafa’nın nezarethanede tutulması ve sınır dışı edilme nedenlerini açıklamadığını, sadece milli güvenliğe aykırı olduğu düşünülen faaliyetler nedeniyle kendisine G-82 tahdit kodu uygulandığını belirt-

tiğini ifade etmektedir. Kaynağa göre Mustafa, ülkesindeki çatışmalardan Suriyeli kadın ve çocuklara gıda, giysi ve barınma sağlama gibi insani haklar çalışmaları yürütmekteydi. Hükümetin, Mustafa'nın bu eylemlerinin milli güvenliği nasıl tehdit ettiğini ortaya koyamadığı savunulmaktadır.

51. Kaynak, Mustafa'nın davasında I, II, III ve V. kategorilerin uygulanabilirliği-ne ilişkin argümanlarını tekrar dile getirmektedir.

TARTIŞMA

52. Çalışma Grubu, kaynak ve Hükümet'in sunduğu bilgiler için taraflara teşekkürlerini sunar. Sunulan bilgiler çerçevesinde öncelikle ele alınması gereken bazı hususlar bulunmaktadır.
53. İlk olarak, Çalışma Grubu Mustafa'nın artık özgürlüğünden yoksun bırakılmadığını not eder. Çalışma Grubu'nun çalışma yöntemlerine ilişkin 17. paragrafın (a) bendine göre, Çalışma Grubu, ilgili kişinin serbest bırakılmış olmasına rağmen, özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olup olmadığına dair bir görüş bildirme hakkı saklıdır. Mustafa'nın, sığınma talep etme hakkı ve geri göndermeme ilkesi ilkesinin ihlali kapsamında, özgürlüğünden mahrum bırakılması ve Suriye Arap Cumhuriyeti'ne zorla geri gönderilmesi dahil ciddi insan hakları ihlallerine maruz kaldığı iddia edilmektedir. Mustafa daha sonra sınırı geçerek Türkiye'ye dönmüş ve Türk yetkililer tarafından tekrar sınır dışı edilmekten korktuğu bildirilmiştir. Bu koşullar altında, Çalışma Grubu bir görüş bildirmenin önemli olduğu kanaatindedir.
54. İkinci olarak, kaynak, Mustafa'nın haklarının cezai bir meselede gözaltına alınmış gibi ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Mustafa'nın Türkiye'nin milli güvenliği ve kamu sağlığına tehdit oluşturduğunu kabul ettiğine dair bir belgeyi imzalamaya zorlandığı iddia edilse de bu belge ceza davası için değil, Türkiye'den sınır dışı edilmesi amacıyla gerekli görülmüştür. Bu doğrultuda Çalışma Grubu, olayı çalışma yöntemlerinin ilgili kategorileri altında idari gözetim olarak analiz edecektir.⁴
55. Üçüncü olarak, tartışmanın merkezinde kaynağın iddia ettiği gibi Mustafa'nın Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edilip edilmediği veya Hükümet'in iddia ettiği gibi gönüllü olarak geri gönderilip gönderilmediği meselesi bulunmaktadır. Kaynak, Mustafa'nın sınır dışı edilmesiyle ilgili bir belgeyi imzalamaya zorlandığını iddia etmektedir. Kendisi belgeleri, Türkçe olmalarına rağmen 20 Mayıs 2020'de polisin hapis cezasıyla tehdit etmesinin ardından imzalamıştır. O sırada yanında bir tercüman ya da avukat bulunmamaktaydı.

⁴ Çalışma Grubu, Mustafa'nın durumunu kategori IV kapsamında değerlendirmemiştir, çünkü yedi gün tutulmuştur ve bu süre "uzun süreli idari gözaltı" olarak tanımlanamaz (A/HRC/36/38, para. 8 (d)).

Hükümet, gönüllü geri dönüş formu olarak adlandırdığı Türkçe bir belgenin bir kopyasını sunmuştur. Hükümete göre hem Türkçe hem de Arapça olarak düzenlenen bu form, Mustafa ve usulü bir güvence olarak hazır bulunan bağımsız bir Türk Kızılay yetkilisi tarafından imzalanmıştır. Mustafa formu imzalamaya zorlanmamış ve kendisine bir tercüman sağlanmıştır.

56. Her iki tarafın beyanlarını inceleyen Çalışma Grubu, kaynağın olaylara ilişkin anlatım biçiminin inandırıcı olduğu kanaatine varmıştır. Kaynağa göre, Mustafa 2016 yılında Konya şehrine geldikten sonraki dört yıl boyunca ailesi ve arkadaşlarıyla birlikte Türkiye’de başarı dolu bir yaşam sürmüş, yasal ikamet hakkı elde etmiş, Türk banka hesabı açmış, ehliyet almış ve iyi işleyen bir insani yardım kuruluşu kurmuştur. Gözaltına alındığı sırada Türk vatandaşlığı için başvuru süreci devam etmekteydi. Sınır dışı edildikten sonra ilk fırsatta, tekrar sınır dışı edilme riskine rağmen, dağ ve ormanlık arazilerden geçerek uzun ve meşakkatli bir yolculukla Türkiye’ye dönmüştür.
57. Hükümet, bu iddiaları yanıtlama fırsatı bulmasına rağmen COVID-19 salgınının zirve yaptığı, çatışmaların ve sivil saldırıların yoğun olduğu, gıda güvensizliği ve derinleşen bir ekonomik krizin hüküm sürdüğü Mayıs 2020’de Mustafa’nın neden gönüllü olarak geri döneceğine dair inandırıcı bir açıklama getirememiştir.⁵ Hükümet, Mustafa’nın Mart 2020’de milli güvenliği tehdit ettiği iddiasıyla kendisine verilen tahdit kodu ve olası cezai sorumluluğu nedeniyle geri dönmeyi kabul ettiğini açıklayabilirdi ancak bunu yapmamıştır. Zaten hakkında sınır dışı kararı alınmış bir kişinin neden gönüllü geri dönüş formu imzalayacağı da açıklanmamıştır. Türk Kızılay temsilcisinin imza sırasında hazır bulunması, polisin daha önce tehditlerde bulunmadığı veya formda hatalar bulunmadığı anlamına gelmez. Nitekim kaynak, formdaki imza tarihinin yanlış olduğunu iddia etmektedir.
58. Bu nedenlerle, Çalışma Grubu, Mustafa’nın 22 Mayıs 2020 tarihinde Suriye Arap Cumhuriyeti’ne sınır dışı edildiği sonucuna varmıştır. Bu tespit, aşağıda tartışılacağı üzere, Çalışma Grubu’nun özgürlüğünden mahrum bırakılmasını çeşitli kategoriler altında değerlendirmesini etkileyecektir.
59. Buna ek olarak, Hükümet, Mustafa’nın kaynağın iddialarıyla ilgili olarak ulusal makamlar nezdinde herhangi bir başvuruda bulunmadığını belirtmektedir. Çalışma Grubu’nun içtihadında da teyit ettiği üzere, çalışma yöntemleri, iç hukuk yollarının tüketilmediği durumlarda başvuruların değerlendirilmesini engellemektedir.⁶

⁵ A/HRC/48/70, para. 121 ve 124 (d); A/HRC/46/54, para. 96; ve A/HRC/44/61.

⁶ 10/2019 Sayılı Görüşler, para. 81, ve 84/2020 Sayılı Görüşler, para. 61.

60. Çalışma Grubu iddiaları incelemeye devam edecektir. Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi olup olmadığına karar verirken, Çalışma Grubu, delil meseleleriyle ilgili olarak içtihatlarında oluşturduğu ilkelere başvurmaktadır. Eğer kaynak, uluslararası hukukun ihlali niteliğinde keyfi özgürlükten mahrum bırakılma konusunda *prima facie* bir durum ortaya koymuşsa, Hükümet'in iddiaları çürütmek istemesi halinde ispat yükü Hükümet'e ait olacaktır. Hükümet'in sadece yasal prosedürlerin izlendiğine dair iddiaları, kaynağın sunduğu delilleri çürütmek için yeterli değildir.⁷

Kategori I

61. Kaynak, Mustafa'nın 15 Mayıs 2020 tarihinde Konya'da gözaltına alındığını iddia ediyor. Türk polisinin evine gelerek kendisini Türk vatandaşlığı başvurusu hakkında sorgulamak üzere polis merkezine davet ettiği belirtilmektedir. Polis merkezinde kişisel eşyaları, telefonu ve cüzdanına el konulmuş, ardından nezarethaneye sevk edilmiştir. Polis, gözaltı gerekçesine ilişkin Mustafa'nın sorularını cevapsız bırakmıştır.
62. Hükümet bu iddialara yanıt vermemiştir. Mustafa'nın ne zaman ve hangi şartlarda yetkililerin gözetimine alındığını açıklamamıştır. Hatta Hükümet, Mustafa'nın Türk yetkililerin gözetiminde bulunup bulunmadığına dair herhangi bir açıklama yapmamıştır. Hükümet, odak noktasını Mustafa'nın Suriye Arap Cumhuriyeti'ne gönüllü olarak geri dönmeyi kabul ettiği ve 22 Mayıs 2020'de Türk polisi eşliğinde Türkiye'den ayrıldığı gerçeğine yöneltmiştir. Ancak Çalışma Grubu, daha önce de belirtildiği üzere, Mustafa'nın sınır dışı edildiği ve sınır dışından yedi gün önce 15 Mayıs 2020'de gözaltına alındığı görüşündedir.
63. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 9 (2) Maddesi, gözaltına alınan kişiye gözaltına alındığı anda, gözaltına ilişkin nedenler hakkında bilgi verilmesini öngörmektedir. Bu gereklilik, her türlü özgürlükten yoksun bırakmanın⁸ nedenleri için genel olarak geçerlidir ve cezai konularla sınırlı değildir. Gözaltına alma herkese gözaltına alma nedenlerinin bildirilmesini gerektiren en önemli amaçlarından biri, gözaltının yasal dayanağına itiraz edebilmelerini ve gösterilen nedenlerin dayanaktan yoksun olması halinde serbest bırakılmalarını talep edebilmelerini sağlamaktır.⁹ Dolayısıyla, gözaltına alınan kişiye gözaltı nedenleri bildirilmeden gerçekleştirilen bir gözaltına alma keyfidir.¹⁰

⁷ A/HRC/19/57, para. 68.

⁸ İnsan Hakları Komitesi, genel yorum No. 35 (2014), para. 24, ve A/HRC/48/55, para. 55.

⁹ Genel yorum No. 35 (2014), para. 25. Ayrıca bkz. Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Herkesin Bir Mahkeme Önünde Dava Açma Hakkına İlişkin Çözüm Yolları ve Usuller Hakkında Birleşmiş Milletler Temel İlke ve Esasları, ilke 21, para. 42, ve kılavuz 21, para. 109 (a).

¹⁰ 59/2019 Sayılı Görüşler, para. 46, ve 46/2020 Sayılı Görüşler, para. 40.

64. Kaynağın sunduğu ve Hükümet tarafından çürütülmeyen güvenilir deliller, Mustafa'nın gözetli nedenleri hakkında bilgilendirilmediğini ortaya koymaktadır. Aksine, polisin Mustafa'yı yanıltarak asıl amacı sınır dışı etmek olmasına rağmen, kendisini "Türk vatandaşlık başvurusu hakkında sorgulama" gerekçesiyle gözetli altına aldığı anlaşılmaktadır. Çalışma Grubu, bu durumun Mustafa'nın Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9. Maddesinin 2. fıkrasında güvence altına alınan "gözetli nedenlerini öğrenme hakkı"nı ihlal ettiği sonucuna varmıştır.
65. Buna ek olarak, kaynak Mustafa'nın 15 Mayıs 2020'de gözetli altına alındığını ve akabinde 22 Mayıs 2020'de Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edildiğini iddia etmektedir. Türkiye'de özgürlüğünden yoksun bırakıldığı süre zarfında kendisine avukatı dahil hiçbir ziyaretçi kabul edilmemiş ve yargıç önüne çıkarılmamıştır. Hükümet, Mustafa'nın sınır dışı kararına yargısal denetim yoluyla itiraz etme hakkı bulunduğunu ancak bunun yerine gönüllü geri dönüş talep ettiğini belirtmektedir. Bununla birlikte kaynak, Göç İdaresi Başkanlığı ve İdare Mahkemesi'ne başvurular yapıldığını da ek açıklamalarında not etmektedir.
66. Çalışma Grubu, devletlerin milli güvenliğe meşru bir tehdit oluşturan yabancıları sınır dışı etme hakkını tartışmamakla birlikte, bu durumun söz konusu kişileri hukuk korumasının dışında bırakmadığını vurgulamaktadır.¹¹ Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme'nin 9(4) maddesi uyarınca düzenlenen "gözetlinin hukukiliğini yargı mercii önünde tartışma hakkı", her bireyin sahip olduğu temel bir hak olup, bu hak yalnızca ceza soruşturma ve kovuşturmalardaki tutuklamaları değil, aynı zamanda göç gözetimi dahil olmak üzere idare hukuku ve diğer hukuk alanındaki tutuklamaları içerisine alan özgürlükten yoksun bırakmanın tüm hallerini kapsamaktadır.¹² Özgürlüğünden yoksun bırakmanın her türlü şekli ve gerekçesi, yargının etkili denetimine ve kontrolüne tabi olmalıdır.¹³ Mahkemeye başvurma hakkı prensip olarak gözetli anından itibaren başlar ve gözetli karşı ilk itirazın yapılabilmesi için önemli bir bekleme süresi öngörülmesi kabul edilemez.¹⁴

¹¹ Bakınız: V.M.R.B. / Kanada, bildirim No. 236/1987; J.R.C. / Kosta Rika, bildirim No. 296/1988; ve görüş No. 48/2020, para. 80.

¹² Temel Prensipler ve Kılavuz İlkeler, kılavuz 1, para. 47 (a). Ayrıca bkz. prensip 7 ve 21, para. 42, ve kılavuz ilke 21, para. 109 (b).

¹³ Kılavuz 1, para. 47 (b), ve A/HRC/48/55, para. 55.

¹⁴ İnsan Hakları Komitesi, genel yorum No. 35 (2014), para. 42, ve Temel İlkeler ve Kılavuz İlkeler, ilke 8 ve kılavuz 7.

67. Kaynak, Mustafa'nın 15 Mayıs 2020'deki gözaltından 22 Mayıs 2020'deki sınır dışı edilmesine kadar geçen sürede mahkemeye erişim hakkı olmaksızın özgürlüğünden mahrum bırakıldığına dair inandırıcı bir iddia ortaya koymuş ve bu iddia Hükümet tarafından çürütülmemiştir. Çalışma Grubu, Mustafa'nın, gözaltının hukukiliğini yargısal denetime taşımamasının, Suriye Arap Cumhuriyeti'ne gönüllü geri dönüş talep ettiği için değil, böyle bir başvuruda bulunma imkanından yoksun bırakıldığı için olduğu kanaatinde-
dir. Mustafa'nın ailesi veya avukatıyla görüşmesine izin verilmemiş, dolayısıyla yedi gün boyunca dış dünyayla irtibat kurmadan tutularak tutma haline itiraz etme olanağından mahrum edilmiştir. Çalışma Grubu'nun daha önce de belirttiği gibi, kişileri dış dünyayla irtibatı kesilmiş bir şekilde tutmak, Sözleşme'nin 9 (4) maddesinde düzenlenen, tutulmanın hukukiliğine bir mahkeme önünde itiraz etme haklarını ihlal etmektedir.¹⁵ Ayrıca, Mustafa, mahkemeye erişimi olmaksızın yedi gün boyunca özgürlüğünden mahrum bırakılmıştır ki bu da 9 (4) maddesi uyarınca kabul edilemez bir gecikme teşkil etmektedir.¹⁶ Özgürlüğünden yoksun bırakma uygulamalarının yargısal denetimi, gözaltı ve tutma işlemlerinin hukuki bir dayanağa sahip olmasını temin etmek açısından hayati önem taşımaktadır.¹⁷ Mustafa hakkında verilen sınır dışı kararına itiraz etme imkânı teorik olarak bulunmakla birlikte, bu durum Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 9(4) maddesinde öngörülen ve doğrudan özgürlükten mahrum bırakmanın hukukiliğinin yargısal olarak denetlenmesini garanti altına alan hukuki çare niteliğini taşımamaktadır.¹⁸
68. Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının hukukiliğine itiraz edememesi nedeniyle, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 2 (3) maddesi uyarınca etkili başvuru hakkı ihlal edilmiştir. Ayrıca, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 6. maddesi ve Sözleşme'nin 16. maddesine aykırı şekilde hukukun koruması dışında tutulmuştur.
69. Bu gerekçelerle Çalışma Grubu, Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasal dayanaktan yoksun olduğu ve I. kategori kapsamında keyfi nitelik taşıdığı sonucuna varmıştır.

¹⁵ Görüşler No. 16/2020, para. 62, ve No. 36/2020, para. 53. Ayrıca bkz. A/HRC/48/55, para. 56.

¹⁶ Torres v. Finlandiya, İletişim No. 291/1988, para. 7.2, ve görüş No. 65/2021.

¹⁷ A/HRC/30/37, para. 3.

¹⁸ A/HRC/4/40/Add.5, para. 87.

Kategori II

70. Kaynak, Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının keyfi nitelikte olduğunu, zira bunun İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesinde düzenlenen sığınma talebinde bulunma ve sığınmadan yararlanma hakkının kullanılmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir.
71. Kaynağa göre, Ekim 2015'te köyü savaş uçaklarının saldırılarıyla yok edilen Mustafa, Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kaçarak Türkiye'ye sığınma talebinde bulunmuştur. Dört ay sonra, Şubat 2016'da Türkiye'nin Konya şehrine ulaşmış ve gelişinden bir hafta sonra geçerli bir geçici koruma kimlik kartı (kimlik) alarak yasal ikamet izni için yaptığı başvuru Türk makamlarınca onaylanmıştır. Ardından Türk vatandaşlığı başvurusunda bulunmuştur. Ancak 15 Mayıs 2020'de, sığınma talep etme hakkını kullanırken gözaltına alınmış ve sonrasında Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edilmiştir. Kaynak, Türk makamlarının Mustafa'ya G-82 tahdit kodu koyduğu ve bu kodun Mustafa'nın Türk Hükümeti'nin ihlallerini ihbar eden kişiler arasında olduğunu gösterdiğini belirtmektedir. Mustafa, Türk yetkililere insani yardım çalışmalarlarıyla tanınan birisi olarak sınır dışı edilmesinin kendisini silahlı gruplar tarafından kaçırılma veya öldürülme riskiyle karşı karşıya bırakacağını açıklamıştır.
72. Hükümet, 26 Mart 2020 tarihinde, Mustafa hakkında kaynağın iddiasının aksine "Türkiye Hükümetinin ihlallerini ihbar edenler" değil "ulusal güvenliğe aykırı faaliyetler" gerekçesiyle G-82 tahdit kodu uygulandığını ve bu doğrultuda sınır dışı kararı alındığını ifade etmektedir. Hükümete göre yetkililer, Mustafa'nın geri gönderilmesinden önce kendisine Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki güvenlik ve genel durum hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Hükümet, Mustafa'nın sığınma talep etme hakkının ihlal edildiği yönündeki iddialara doğrudan cevap vermemekle birlikte, onun gönüllü geri dönüş talep ettiği yönündeki açıklaması, esasen sığınmayı talep etme hakkının ihlal edilmediği, zira Türkiye'den kendi özgür iradesiyle ayrıldığında artık koruma talebinde bulunmadığı anlamına gelmektedir.
73. Mustafa'nın 2016 yılında Türkiye'ye ilk gelişi ile 2020 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti'ne zorla gönderilmesi arasında geçen süre göz önüne alındığında, Çalışma Grubu, Bay Al Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılması ve sınır dışı edilmesinin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. maddesinde güvence altına alınan sığınma talebinde bulunma ve sığınmadan yararlanma hakkının kullanılmasından kaynaklandığına ikna olmamıştır.

74. Bununla birlikte kaynak, Mustafa'nın Türkiye'ye geldikten sonra Suriye'deki çatışmalarda eşlerini ve babalarını kaybeden dul kadınlara ve yetimlere yardım etmek amacıyla kendi insani yardım kuruluşunu kurduğunu belirtmektedir. Kaynağa göre, bu proje Türkiye'de ve yurtdışında uluslararası kuruluşlar da dahil olmak üzere geniş destek görmüş ve 400 çocuğun da dahil olduğu 175 aileye yardım ulaştırmıştır. Hükümet bu iddialara yanıt vermemiştir.
75. Evrensel Olarak Tanınan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Geliştirilmesi ve Korunmasında Bireylerin, Grupların ve Toplumsal Kuruluşların Hak ve Sorumluluklarına Dair Bildirge'ye (İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi) göre, herkes, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, insan haklarının korunması ve gerçekleştirilmesi için çaba gösterme, insan haklarını geliştirmek için sivil toplum örgütleri kurma, insan haklarını koruma ve geliştirmek amacıyla kaynak talep etme, alma ve kullanma hakkına sahiptir.¹⁹
76. Hükümetin, Mustafa'nın neden Türkiye'den çıkarıldığına ve faaliyetlerinin neden milli güvenliğe aykırı kabul edildiğine dair herhangi bir açıklama getirmemesi nedeniyle Çalışma Grubu, onun dul kadınlara ve yetim çocuklara yönelik yardım çalışmalarının özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ve sınır dışı edilmesine yol açtığı veya en azından bu sonuçta etkili olduğu kanaatine varmıştır. Nitekim, bu insani yardım çalışmaları, Mustafa'nın faaliyetlerinin milli güvenliğe aykırı olarak değerlendirilmesine yol açmış olabilir. Özellikle kaynağın bildirdiğine göre, kendi kuruluşunu kurmadan önce Mustafa, Türk makamlarınca kapatılan ve mültecilere destek sağlayan başka bir Türk insani yardım örgütünde de görev yapmıştır. Çalışma Grubu, Mustafa'nın İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi kapsamındaki haklarını kullanması nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakıldığı sonucuna varmıştır. Bireyleri insan hakları savunucusu olarak yürüttükleri faaliyetler nedeniyle gözaltına almak, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7. maddesi ve Sözleşme'nin 26. maddesinde güvence altına alınan kanun önünde eşitlik ve kanun tarafından eşit korunma haklarını ihlal etmektedir.²⁰ Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılması II. kategori kapsamında keyfi niteliktedir.

¹⁹ Madde 1, 5 (b) ve 13.

²⁰ 45/2016 Sayılı, 45/2019 Sayılı, 15/2020 Sayılı, 16/2020 Sayılı ve 40/2021 Sayılı Görüşler. Ayrıca bkz. A/HRC/48/55, para. 46-50.

Kategori III

77. Kaynak, Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının geri gönderme ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle keyfi nitelikte olduğunu savunmaktadır.
78. Çalışma Grubu, bu davada cezai anlamda tutuklama konusunu ele almadığını, zira Mustafa'nın Suriye Arap Cumhuriyeti'ne sınır dışı edilmesi öncesinde 15-22 Mayıs 2020 tarihleri arasında yedi gün süreyle idari gözetim altında tutulduğunu hatırlatmaktadır. Mustafa hakkında herhangi bir cezai suçlama yöneltilmemiş olup sadece sınır dışı işlemi için idari gözetime alınmıştır. Sonuç olarak, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 14. maddesinin tüm hükümleri cezai olmayan işlemlere uygulanmamaktadır. Ancak, İnsan Hakları Komitesi'nin belirttiği gibi: "Sözleşme'nin 13. maddesindeki usulü güvenceler, 14. maddede de yansımasını bulan adil yargılanma ilkelerini içermektedir ve bu nedenle bu hüküm ışığında yorumlanmalıdır. İç hukukun, sınır dışı etme işlemi veya sınır dışı etme eylemi konusunda karar verme görevini bir yargı organına verdiği ölçüde, 14. maddenin 1. fıkrasında güvence altına alınan yargı mercileri, yargı yetkisi olan makamlar önünde eşitlik ilkesi ile bu güvenceyle bağlantılı tarafsızlık, adil yargılama ve silahların eşitliği ilkeleri uygulanabilir."²¹
79. Çalışma Grubu, Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının, Sözleşme'nin 14. maddesi ışığında yorumlanan 13. maddesindeki adil yargılama ve silahların eşitliği ilkelerine uygun olup olmadığını değerlendirecektir. Sözleşme'nin 13. maddesine göre, bir Taraf Devletin ülkesinde yasal olarak bulunan bir yabancı, ancak yasalara uygun şekilde verilmiş bir karara dayanılarak sınır dışı edilebilir; milli güvenliğin zorunlu kıldığı durumlar hariç olmak üzere, sınır dışı edilmeye karşı itiraz gerekçelerini sunma ve yetkili makam önünde temsil edilerek davasının yeniden incelenmesini talep etme hakkına sahiptir.
80. Kaynak, Mustafa'nın Türkçeyi iyi konuşamamasına ve anlayamamasına rağmen, özgürlüğünden yoksun bırakıldığı süre boyunca kendisine ne bir tercüman ne de bir avukat sağlanmadığını iddia etmektedir. Kaynağa göre, Mustafa yetkililerle yaptığı yazışmaları tercüme etmek için alıkonulan başka bir Suriyelinin yardımına güvenmek zorunda kalmıştı. İmzalamaya zorlandığı belgeler de Türkçedir. Gözaltına alındığı sırada ve sonrasında birkaç kez avukatıyla görüşme talepleri reddedildi.

²¹ Genel yorum No. 32 (2007), para. 62. Ayrıca bkz. Ahani/Kanada (CCPR/C/80/D/1051/2002), para. 10.9; Everett/İspanya (CCPR/C/81/D/961/2000), para. 6.4; ve Taghi Khadje/Hollanda (CCPR/C/88/D/1438/2005), para. 6.3. Ayrıca bkz. görüş No. 49/2020, paragraflar. 99-103.

81. Hükümet, Mustafa'ya, Türkçe ve Arapça olarak düzenlenen gönüllü geri dönüş formunu imzalaması amacıyla bir tercüman sağlandığını belirtmektedir. Hükümete göre, geçici koruma altındaki bireyler hakları konusunda bilgilendirilmekte ve idarenin tüm eylem ve işlemlerine karşı idari yargı yoluna başvurulabilmektedir. Mustafa, kaynağın iddialarına ilişkin olarak ulusal makamlara herhangi bir başvuruda bulunmamıştır. Ancak Hükümet, Mustafa'nın avukata erişiminin olmadığı iddiasına yanıt vermemiştir.
82. Çalışma Grubu, özgürlüğünden yoksun bırakıldığı ve sınır dışı edildiği sırada Türkiye'de yasal olarak bulunan Mustafa'nın, Sözleşme'nin 13. maddesi uyarınca sınır dışı edilmesine itiraz etme ve davasının incelenmesini isteme hakkından yoksun bırakıldığını düşünmektedir.²² Ayrıca, Çalışma Grubu, kaynağın Mustafa'ya bir tercüman sağlanmadığı iddiasını inandırıcı bulmaktadır. Kaynağın da belirttiği gibi, noter onaylı tercüman atama belgesinin yetkililerce paylaşılması gerekmektedir, Hükümet bu konuda herhangi bir belge sunmamıştır. Bir tercüman veya avukat olmadan, Mustafa'nın sınır dışı edilmesi kararına etkili şekilde itiraz etme ve davasının incelenmesini sağlama hakkını etkili bir şekilde kullanması mümkün değildi.²³ Hükümet, Mustafa hakkında "milli güvenliğe aykırı faaliyetler" gerekçesiyle G-82 tahdit kodu uygulandığını belirtmekle birlikte, milli güvenliğin zorunlu kıldığı herhangi bir nedenin Mustafa'nın 13. maddedeki haklarını kullanmasını engellediğine dair bir argüman sunmamıştır.
83. Çalışma Grubu ayrıca, Mustafa'nın Sözleşme'nin 13. maddesinde zımni olarak yer alan ve 14. maddenin 1. fıkrasında güvence altına alınan "silahların eşitliği" ilkesinin sağlanmadığı kanaatindedir. Özgürlüğünden yoksun bırakıldığı süre boyunca bir tercümanın yardımından faydalanamamış ve avukatıyla iletişim kurma hakkından mahrum bırakılmıştır.²⁴ Bu temel yardım mekanizmaları olmadan, Mustafa, özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ve sonrasında sınır dışı edilmesine itiraz etme ehliyeti açısından Türk makamlarıyla şartlarda olması mümkün değildi.
84. Geri göndermeme ilkesinin ihlal edildiği iddiasıyla ilgili olarak, Çalışma Grubu, bireylerin, hayatlarının veya özgürlüklerinin risk altında olacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalma tehlikesi altında olacaklarına inanmak için ciddi gerekçeler varsa, başka bir ülkeye sınır dışı edilmemeleri gerek-

²² 11/2018 Sayılı Görüş, para. 57.

²³ İnsan Hakları Komitesi, genel yorum No. 15 (1986), para. 10 (hakkın etkili olabilmesi için bir yabancıya 13. madde uyarınca bir hukuk yoluna başvurusu için tüm imkanların sağlanması gerektiğini belirtmektedir).

²⁴ 49/2020 Sayılı Görüş, para. 101. Ayrıca bkz. A/HRC/27/48/Add.2, para. 129.

tiğini hatırlatmaktadır.²⁵ Geri gönderileceği devlette keyfi tutulma riskinin de dikkate alınması gereken unsurlar arasında olduğunu vurgulamaktadır.²⁶

85. Hükümet, Türk makamlarının Mustafa'yı sınır dışı etmeden önce Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki güvenlik durumu ve genel koşullar hakkında ayrıntılı bilgi verdiğini ve kendisinin bu bilgileri aldığı geri dönüş formunu imzalayarak kabul ettiğini belirtmektedir. Ancak Çalışma Grubu, bu bilginin verilmesinin, Hükümet'in uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerini yerine getirmesi için yeterli olduğuna ikna olmamıştır. Hükümet, Mustafa'nın kaçtığı bir ülkeye gönderilmesinin risklerini ne şekilde değerlendirdiğine ve sınır dışı sırasında kitlesel insan hakları ihlallerinin rapor edildiği ve halen devam etmekte olduğu bu ülkedeki duruma ilişkin analizlerine dair herhangi bir bilgi sunmamıştır.²⁷ 2021 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti'ne İlişkin Bağımsız Uluslararası Araştırma Komisyonu, 2011'den bu yana devlet ve devlet dışı gruplar tarafından gerçekleştirilen keyfi tutma uygulamalarına dair bir rapor yayınlamış olup, bu durum Mustafa'nın gönderildiği İdlib'i de kapsamaktadır.²⁸ Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki genel insan hakları durumuna ek olarak, Mustafa'nın kişisel olarak risk altında olduğu da açıktır.²⁹ Kaynağın iddia ettiği ve Hükümetin yalanlamadığı üzere Mustafa'nın insani yardım çalışmaları onu kaçırılma veya öldürülme hedefi haline getirmiştir ve polise Suriye Arap Cumhuriyeti'nde güvende olmayacağını açıkça ifade etmiştir. Bu koşullar altında, Çalışma Grubu, Mustafa'nın sınır dışı edilmesinin geri göndermeme ilkesinin ihlali anlamına geldiği sonucuna varmıştır.³⁰
86. Sonuç olarak Çalışma Grubu, Mustafa'nın Sözleşme'nin 13. ve 14 (1) maddeleri kapsamındaki haklarının ihlal edildiğini tespit etmektedir. Bu ihlaller, Mustafa'nın yedi gün boyunca özgürlüğünden mahrum bırakılması ve sınır dışı edilmesi üzerinde doğrudan etki etmiştir. Mustafa ayrıca geri göndermeme ilkesi ihlal edilerek sınır dışı edilmiştir. Onun özgürlüğünden yoksun bırakılması, III. kategori kapsamında keyfidir.

²⁵ A/HRC/4/40, para. 44-45.

²⁶ 11/2018 Sayılı Görüş, para. 54. Ayrıca bkz. 48/2020 sayılı görüş, para. 83, ve 15/2021 sayılı görüş, para. 94; ve A/HRC/48/55, para. 59.

²⁷ Hükümet, Ocak 2020'de Türkiye'nin evrensel periyodik incelemesi sırasında, gönüllü geri dönüş vakalarında, geri göndermeme ilkesine uyulmasını sağlamak için önlemler alındığını belirtmiştir. Ancak, bu tedbirler hakkında ayrıntılı bilgi vermemiştir (A/HRC/44/14, para. 32).

²⁸ A/HRC/46/55.

²⁹ Teitiota/Yeni Zelanda (CCPR/C/127/D/2728/2016), para. 9.3 (genel insan hakları durumunun ve kişisel riskin göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çekerek).

³⁰ CAT/C/TUR/CO/4, parag. 23-24 (Ocak 2016 ortasından bu yana menşe ülkelerine geri gönderildiği bildirilen yüzlerce Suriye vatandaşıyla ilgili olarak Türkiye'nin geri göndermeme ilkesini ihlal etmiş olabileceğine dair bilgilere atıfta bulunarak) ve CCPR/C/TUR/CO/1, para. 20.

Kategori V

87. Kaynağa göre, Mustafa milliyeti ve siyasi nedenlerle gözaltına alınmış ve özgürlüğünden yoksun bırakılmıştır. Çalışma Grubu bu iddiayı değerlendirirken, kaynağın, Mustafa'nın gözaltına alınıp nezarethaneye götürüldüğünde, Türk vatandaşlığı başvuruları hakkında polis tarafından sorgulanmak üzere getirilmiş diğer beş Suriyeli mülteciyle tanıştığı yönündeki tartışmasız iddiasını dikkate almaktadır. Dahası, Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının, Türkiye'de yasadışı olarak yaşayan tüm Suriyeli mültecilerin sınır dışı edileceğine dair milliyetçi taleplerin ve resmi açıklamaların ardından gerçekleştiği bildirilmektedir. Gerçekten de Mustafa diğer beş Suriyeli mülteciyle birlikte sınır dışı edilmiştir. Son olarak yetkililerin, Mustafa'ya, geri dönüş formunu imzalamayı düşünmesi için dört gün boyunca nezarethanede tutmak, sınır dışı edilmeden önce evraklarını yırtmak ve sınır dışı kayıtlarıyla tıbbi raporunun fotokopilerini vermeyi reddetmek gibi ayrımcı bir tutum sergilediği görülmektedir. Hükümet, Mustafa'nın faaliyetlerinin neden milli güvenlik tehdidi oluşturduğuna dair somut gerekçeler de dahil olmak üzere, bu değerlendirmeleri çürütecek herhangi bir bilgi sunmadı.
88. Çalışma Grubu, Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılmasının, Suriyeli bir mülteci olduğu ve daha önce belirtildiği gibi dul kadınlar ile yetimlerin haklarını destekleyen çalışmaları nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakıldığı sonucuna varmıştır. Dolayısıyla Mustafa, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 2. ve 7. maddeleri ile Sözleşme'nin 2 (1) ve 26. maddelerine aykırı şekilde, yani ulusal kökeni ve insan hakları savunucusu statüsü gibi ayrımcı gerekçelerle özgürlüğünden mahrum bırakılmıştır. Özgürlüğünden mahrum bırakılması, V. kategori kapsamında keyfi niteliktedir. Çalışma Grubu, bu vakayı insan hakları savunucularının durumuna ilişkin çalışan Özel Raportöre havale etmektedir.

Sonuç Olarak

89. Çalışma Grubu, Hükümet tarafından yanıtlanmayan ve kaynak tarafından ileri sürülen, Türk makamlarının Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakıldığı süre boyunca ailesi ve arkadaşları tarafından yapılan ziyaret taleplerini reddettiği iddiasını kayda almaktadır. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 10 (1) maddesi, özgürlüğünden yoksun bırakılan herkese insani muamele yapılmasını ve insanlık onuruna saygı gösterilmesini gerektirmektedir. Bu yükümlülük, sınır dışı amacıyla gerçekleştirilenler de dahil olmak üzere tüm özgürlükten yoksun bırakma durumları için geçerlidir.³¹ Çalışma

³¹ İnsan Hakları Komitesi, genel yorum No. 21 (1991), para. 2.

Grubuna göre bu yükümlülük, özellikle aile üyeleri tarafından yapılacak ziyaretlerin sağlanmasını da kapsamakta olup bu, insani nedenlerle gerekli bir tedbirdir.

90. Çalışma Grubu, Hükümeti Mustafa'ya uluslararası hukuk çerçevesinde koruma sağlamaya çağırarak olup, bu kapsamda ya Türkiye'de kalarak yasal statüsünü düzeltmesine izin verilmesini ya da üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesinin kolaylaştırılmasını talep etmektedir; ayrıca Çalışma Grubu bu vesileyle Hükümeti, uluslararası hukukta mutlak nitelik taşıyan geri gönderme (non-refoulement) yasağı konusunda hatırlatmada bulunmaktadır.

KARAR

91. Yukarıda belirtilenler ışığında, Çalışma Grubu aşağıdaki görüşe varmıştır:
- Mustafa'nın özgürlüğünden yoksun bırakılması, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2, 6, 7, 8, 9 ve 14. maddeleri ile Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 2 (1) ve (3), 9, 13, 14 (1), 16 ve 26. maddelerine aykırılık teşkil etmekte olup keyfi niteliktedir ve I, II, III ve V. Kategoriler kapsamına girmektedir.
92. Çalışma Grubu, Türk Hükümeti'nden, Mustafa'nın durumunu derhal düzeltmek ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nde belirtilenler de dahil olmak üzere ilgili uluslararası normlara uygun hale getirmek için gerekli adımları atmasını talep etmektedir.
93. Çalışma Grubu, davanın tüm koşullarını göz önünde bulundurarak, Mustafa'ya uluslararası hukuka uygun olarak icra edilebilir bir tazminat ve diğer telafi mekanizmalarına (*Reparation*)³² ilişkin yasal hak tanınmasının uygun bir çözüm olacağı kanaatindedir.

³² Ç.n.: Telafi mekanizmalarının; ihlalin ağırlığına ve mağduriyetin boyutlarına uygun, yeterli, etkili ve zamanında uygulanması esastır. Bu yöntemler şunları içerir: a) Eski hale iade/Aynen tazmin (*Restitution*): Mağdurun ihlal öncesi durumuna kavuşturulmasını sağlayan bu önlem; özgürlüğün iadesi, işe iade süreçleri, mülkiyetin geri verilmesi ve ikametgahına dönüş imkanının sağlanması gibi somut uygulamaları içermektedir. b) Tazminat (*Compensation*): Bu mekanizma, ekonomik açıdan ölçülebilir nitelikteki her türlü zararın- gelir kaybı, mülkiyet kaybı, ekonomik fırsatların yitirilmesi ve manevi zararlar dahil olmak üzere- kapsamlı şekilde telafi edilmesini zorunlu kılmaktadır. c) Rehabilitasyon (*Rehabilitation*): tıbbi tedavi, psikolojik destek hizmetleri ile hukuki danışmanlık ve sosyal yardım mekanizmalarının entegre bir şekilde sağlanması gerekmektedir. d) Manevi tatmin (*Satisfaction*): Bu yöntem, devam eden ihlallerin durdurulmasını, hakikatin ortaya çıkarılmasını, kayıp kişilerin veya naaşlarının aranması ve bulunması, naaşın uygun şekilde yeniden defnedilmesi, kamusal özür beyanları, yargısal ve idari yaptırımların uygulanması ile anıtların dikilmesi ve anma törenlerini kapsamalıdır. <https://www.ohchr.org/en/transitional-justice/reparations> (Erişim Tarihi: 18.04.2025).

94. Çalışma Grubu, Hükümeti, Mustafa'nın keyfi şekilde özgürlüğünden yoksun bırakılmasını ilişkin tüm koşulların tam ve bağımsız bir şekilde soruşturmasını yürütmeye ve hak ihlallerinden sorumlu olanlar hakkında gerekli önlemleri almaya çağırılmaktadır.
95. Çalışma Grubu, çalışma yöntemlerinin 33 (a) paragrafı uyarınca, bu davayı İnsan Hakları Savunucularının Durumu Özel Raportörü'ne gerekli işlemlerin yapılması için havale etmektedir.
96. Çalışma Grubu, Hükümetten bu görüşü mümkün olan tüm araçlarla ve mümkün olan en geniş kapsamda yaygınlaştırılmasını talep etmektedir.

İzleme Süreci

97. Çalışma Gurubu, çalışma yöntemlerinin 20. paragrafı uyarınca, kaynak ve Hükümetten bu görüşte yer alan tavsiyelerin uygulanmasına ilişkin olarak aşağıdaki konularda bilgi talep etmektedir:
 - (a) Mustafa'ya tazminat veya başka bir telafi mekanizmasının sağlanıp sağlanmadığı;
 - (b) Mustafa'nın hak ihlallerine yönelik bir soruşturma yürütülüp yürütülmediği ve yürütüldüyse sonucunun ne olduğu;
 - (c) Türkiye'nin yasa ve uygulamalarını, bu görüş doğrultusunda uluslararası yükümlülükleriyle uyumlu hale getirmek için herhangi bir yasal değişiklik veya uygulama değişikliği yapıp yapılmadığı;
 - (d) Bu görüşün uygulanması için başka herhangi bir adım atılıp atılmadığı.
98. Hükümet, bu görüşteki tavsiyeleri uygularken karşılaştığı zorlukları ve Çalışma Grubu'nun bir ziyareti gibi teknik yardım ihtiyacı olup olmadığını bildirmeye davet edilmektedir.
99. Çalışma Grubu, kaynak ve Hükümetten, yukarıda belirtilen bilgileri bu görüşün iletilme itibaren altı ay içinde sağlamalarını talep etmektedir. Bununla birlikte, Çalışma Grubu, davayla ilgili yeni endişeler kendisine ulaştığı takdirde görüşün takibi kapsamında kendi inisiyatifiyle hareket etme hakkını saklı tutar. Bu tür bir adım, Çalışma Grubu'nun, tavsiyelerinin uygulanmasında kaydedilen ilerlemeyi veya herhangi bir eylemsizliği İnsan Hakları Konseyi'ni bildirmesine olanak sağlayacaktır.
100. Çalışma Grubu, İnsan Hakları Konseyi'nin tüm Devletleri Çalışma Grubuyla iş birliği yapmaya teşvik ettiğini ve görüşlerini dikkate almalarını, gerektiğinde keyfi olarak özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin durumunu düzeltmek için uygun adımları atmalarını ve attıkları adımlar hakkında Çalışma Grubunu bilgilendirmelerini talep ettiğini hatırlatmaktadır.

[31 Mart 2022 tarihinde kabul edilmiştir]

